

Spomenik dr. Franceta Prešerna EŠD5109

kraj	Glavni trg v Kranju
časovna opredelitev	1952
čas obnove	1998–1999
odgovorni konservator	Renata Pamić

28. decembra 2002 bo minilo pol stoletja od slavnostne otvoritve Prešernovega spomenika na Glavnem trgu med kranjsko župnijsko cerkvijo sv. Kancijana in gledališčem. Množice so se takrat prišle v Kranj poklonit največjemu slovenskemu pesniškemu geniju dr. Francetu Prešernu, ki je od jeseni 1846 pa do smrti leta 1849 delil življenje tako s kranjskimi meščani kot z reveži. Njegovo zadnje počivališče se nahaja v kranjskem Prešernovem gaju, kjer so mu leta 1852 njegovi častitelji postavili nagrobni spomenik. Sto let pozneje, natančneje 28. 12. 1952, na dan otvoritve spomenika, je glavna direkcija pošte, telegrafa in telefona v Ljubljani dovolila pošti Kranj enodnevno uporabo posebnega žiga in poštних znamk, izdelanih ob 100-letnici smrti pesnika, prevozi potnikov v Kranj so bili tisti dan za polovico cenejši, prebivalci Kranja pa so hiše okrasili z zastavami, v mestu so se odvijale razne kulturne prireditve. Kranj je praznoval.

Za postavitev spomenika je bil takrat ustanovljen poseben pripravljalni odbor pri Mestni občini Kranj. Likovno upodobi tev pesnika so zaupali akademskima kiparjema Francišku Smerduju in njegovemu sodelavcu Petru Lobodi. Bronasti odlitek okoli 5 m visokega spomenika je naredila Umetniška zadruga v Ljubljani. Gradbena dela je izvajalo podjetje Megrad. Po poročanju arhitekta Nanda Jocifa se je tudi kipar Francišek Smerdu strinjal s podstavkom dimenzij 1 x 2 x 1,35 m. Iz pogodbe med Pripravljalnim odborom in Umetniško zadrugo leta 1952 beremo, da je moral odbor takoj po prevzemu mavčnega odlitka zadrugi dostaviti 10 grafitnih loncev po 250 kilogramov, 10 grafitnih loncev po 200 kilogramov, 20 000 kilogramov metalurškega koksa in 4000 kg starega bronu. Umetniška zadruga se je obvezala napraviti brezhiben odlitek ter postaviti spomenik. Kvaliteto odlitka je presodila komisija štirih kiparjev, njegova avtorja ter kiparja Stane Dremelj in Božo Pengov. Predvideni datum odkritja spomenika so z 21. decembra predstavili na 28. december, zato da spomenik ne bi bil odkrit prav na Stalinov rojstni dan. V tem času je bila po načrtu arhitekta Jožefa Plečnika urejena fasada gledališča, leto prej pa po načrtu arhitekta Marjana Šorlija in Urške Ogorevc tudi gaj pesnikov, imenovan kar Prešernov gaj. Bronasti kip pesnika je bil postavljen na podstavek iz pohorskega granita v bližino fasade gledališča, ki skupaj s spomenikom predstavlja kvalitetno spomeniško kompozicijo. Za slavnostno odkritje spomenika so naprosili ministra Borisa Zihlerla, za govor ob novem spomeniku pa profesorja Antona Slodnjaka.

Več kot 46 let je spomenik s pridobljeno patino kljuboval naravi in ljudem, vendar so se s časom pokazale poškodbe na kamnu in razpoke v bronu. Zaradi teh je spomenik postal statično ogrožen in za obiskovalce nevaren. Mestna občina Kranj in Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju sta v letih 1998 in 1999 spomenik temeljito obnovila. Strokovni pregled z endoskopijo in tehnoskopom je pokazal, da je spomenik stal samo na nogah brez dodatne opore. Bron je bil na kritičnih mestih močno počen. Pod podložno in nosilno ploščo

... »Likovno upodobitev pesnika so zaupali akademskemu kiparju Frančišku Smerduju« ...

je zamakalo, voda in led pa sta rahljali vez med nosilno ploščo, kamnitimi bloki in sidriščem. Opravljena sta bila podroben kataster razpok in kemična analiza bronu.

Bronasti kip je statično samonosilna monolitna figura z bronasto podložno ploščo, ki je sidrana skozi ploščo na podstavek. Notranjost spomenika je votla, brez ojačitev.

Analiza je pokazala, da je bila skulptura narejena iz več odlitih kosov, sestavljenih z varjenjem. Le noge spomenika do sredine meč so bile zapolnjene z betonom. Na tem delu so bile vidne hude razpoke bronu. Zlasti nevarna je bila razpoka na meču desne noge. Desna noga, je tako pomenila podporo le še za vertikalne obremenitve oziroma težo kipa, ne pa tudi za horizontalne, kot so sunki vetra in potresa. Leva noga, ki je bila praktično brez razpok, je tako edina dajala stabilnost kipu. Zaradi poroznosti bronu se je v notranjosti nabirala voda, v zimskem času pa je zaradi ledu prihajalo do deformacije in pokanja. Razpoke so bile tudi na temenu glave, rokah in naročju

skulpture. Popolna zatesnitev skulpture je bila praktično nemogoča, zato smo ob izvedbi novega podstavka uredili tudi odvodnjavanje.

Kip je bil očiščen z mikro peskanjem, podrobno saniran in ponovno patiniran. Z notranje strani smo ga ojačali in sidrali na nosilno bronasto ploščo, ki je tudi sama ojačana in pritrjena na novi granitni podstavek. Za spomenikom smo zasadili vrbo žalujko, v liniji arkad Prešernovega gledališča pa tri javorje, okolico spomenika oziroma trg smo delno ogradili s kovinskimi stebriči. Načrt dopolnitve spomenika in hortikulture ureditve je bil izdelan na kranjskem Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine. Na prednjo stran horizontalne ploskve granitnega podstavka sta vklesana in pozlačena pesnikovo ime in verz Zdravljice.

RENATA PAMIĆ

Literatura

.....
JOSIP ŽONTAR, *Zgodovina mesta Kranja*, Ljubljana 1939.